

Δημοσθένης Γεωργόπουλος

Εξωγενής στήριξη και διάσωση της ελληνικής οικονομίας

Προς μια διασάφηση των προοπτικών με έμφαση
στο δημόσιο χρέος

Αντιμετωπίζουμε την μεγαλύτερη οικονομική καταστροφή του τελευταίου αιώνα, εξαιρώντας την πολεμική δεκαετία (1940-1950). Δεν θα ασχοληθούμε με το πώς και το γιατί φτάσαμε εδώ. Θα επικεντρωθούμε στο τι να κάνουμε, παρουσιάζοντας διάφορα περισσότερο ή λιγότερο πιθανά σενάρια για την ελληνική οικονομία. Λόγω χώρου και κρισιμότητας του θέματος, θα επικεντρωθούμε στο δημόσιο χρέος. Αν άμεσα δεν βρεθεί τρόπος χαλάρωσης της θηλιάς του δημοσίου χρέους, οι εξελίξεις θα είναι καταστροφικές. Αρχίζουμε από το επίσημο σενάριο των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 26-10-2011 και 9-12-2011. Επειδή θεωρούμε τις πιθανότητες επιτυχίας του ασήμαντες, στην συνέχεια θα δούμε κάτω από ποιες προϋποθέσεις -διορθώσεις μπορεί να λειτουργήσει μια σοβαρά παραλλαγμένη μορφή του.

Σενάριο 1: Η επίσημη θέση

Η απόφαση της 26-10-2011 προβλέπει την μείωση της ονομαστικής αξίας του δημοσίου χρέους προς τράπεζες, ασφαλιστικά ταμεία, ιδιώτες κ.λπ. κατά 50%. Το αναμενόμενο όφελος είναι αβέβαιο. Ορισμένοι αισιόδοξοι ή παραπληροφορούντες, το υπολογίζουν σε έως και 140-150 δις ευρώ. Προκύπτει από άθροιση ποσού περίπου 100 δις ευρώ που υπολογίζεται ότι θα προκύψει από το κούρεμα της ονομαστικής αξίας των ομολόγων στα χέρια των ιδιωτών πιστωτών και 40-50 δις ευρώ από την μείωση των τόκων. Οι απαισιόδοξοι-σκεπτικιστές,

υπολογίζουν το όφελος σε περίπου 20-25 δις ευρώ, αφαιρώντας από τα 100 δις το κόστος ανακεφαλαίωσης των ελληνικών τραπεζών (περίπου 30 δις), εφόσον το καταβάλει το ελληνικό κράτος, (δανεικά του EFSF), των ασφαλιστικών ταμείων (15 δις), και προσθέτοντας το κόστος από την επιπλέον ύφεση που θα προκληθεί λόγω ουσιαστικής στάσης παροχής δανείων εκ μέρους των τραπεζών κατά την περίοδο εξέλιξης της συμφωνίας του κουρέματος, του υπερβάλλοντος κόστους κάλυψης ασφαλιστικών εισφορών υπό μορφή επιδομάτων ανεργίας κ.λπ. Σαφώς ένα εύρος ωφέλειας 20 ως 150 δις, ναρκοθετεί την τοποθέτηση υπέρ ή κατά της προτεινόμενης μείωσης. Ας δούμε πιο προσεκτικά τι πράγματι ισχύει. Το όφελος απομείωσης του χρέους χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με την βεβαιότητα και την χρονική επέλευσή του. Αρχίζουμε από το άμεσο και σχετικά βεβαιότερο μέρος του. Τοποθετείται στα 100 δις εφόσον το σύνολο των ιδιωτών πιστωτών συμμετάσχει στο «εθελοντικό» κούρεμα. Είναι πιθανό αυτό; Όχι πολύ. Πιθανότερο είναι η συμμετοχή 80%-90% για τις τράπεζες, ενώ για τους λοιπούς ιδιώτες επικρατεί αβεβαιότητα (ακόμα και αν θα απομειωθούν και έναντι ποιων ανταλλαγμάτων). Ακόμα και αυτά τα νούμερα είναι αβέβαια. Π.χ. ο καθηγητής Βαρουφάκης αναφέρεται σε σωρεία πρόσφατων αγορών κρατικών ομολόγων (άνω των 30 δις) από χεντς φαντς στο 30-35% της ονομαστικής αξίας τους τα οποία πιθανά δεν θα προσέλθουν στο PSI, στοχεύοντας να αποπληρωθούν στην λήξη στο 100%, άλλως να προκαλέσουν πιστωτικό γεγονός και ενεργοποίηση των CDS με καταστροφικά αποτελέσματα. Μιλάμε συνεπώς για 80 δις, με αρκετή επιφύλαξη. Αν για τα αρχικά άμεσα οφέλη υπάρχει ήδη αβεβαιότητα τα πράγματα είναι πιο αμφίβολα, όσο απομακρυνόμαστε χρονικά. Στους επόμενους μήνες, θα προσδιοριστεί η τραπεζική ανακεφαλαίωση που θα καταβάλει το ελληνικό δημόσιο, η αναπλήρωση πόρων-αποζημίωση προς τα ασφαλιστικά ταμεία, πιθανά αντισταθμιστικά οφέλη προς λοιπούς ιδιώτες μικροαποταμιευτές ή/και λοιπούς που αποζημιώθηκαν (π.χ. εργαζόμενοι Ολυμπιακής, φαρμακευτικές εταιρείες) με κρατικά ομόλογα. Τα παραπάνω ποσά θα μειώσουν πολύ το πιθανό όφελος των 80 δις που υπολογίσαμε αρχικά, ίσως προς τα 30 δις πλησιάζοντας τις πιο απαισιόδοξες εκτιμήσεις. Οι πιο μακροχρόνιοι υπολογισμοί είναι ακόμα δυσκολότεροι. Τι θα κερδίσει το Δημόσιο πουλώντας τις προσωρινά κρατικοποιημένες τράπεζες ή τις συμμετοχές του σ' αυτές (εφόσον συμβεί αυτό); Ποια η επίπτωση στην πραγματική οικονομία, ιδίως κατά τον πρώτο ή πρώτα χρόνια της πιστωτικής ασφυξίας που αναγκαία προκύπτει από τις πιθανές μεταβολές της ιδιοκτησίας των τραπεζών και από την προσπάθεια αποφυγής τους; Αναμένεται περαιτέρω ύφεση, μικρότερα κρατικά έσοδα (φόροι, ασφαλιστικές εισφορές κ.λπ.), μεγαλύτερα έξοδα (επιδόματα ανεργίας, ενισχύσεις ασφαλιστικών φορέων κ.λπ.). Η ακριβής εκτίμησή της είναι δύσκολη αλλά δεν θα είναι ασήμαντη (ένα όχι απίθανο ενδεχόμενο είναι να εξαφανίσει έως και στο 100% τα οφέλη από την πώληση των κρατικοποιημένων τραπεζών στους ιδιώτες, και να παραμείνει το αρχικά υπολογισμένο όφελος των 30 δις). Αν οι

αισιόδοξοι αγνοούν το κόστος της επιπλέον ύφεσης, οι απαισιόδοξοι αγνοούν τα 4-5 δις ετήσια οφέλη μείωσης των τόκων και επομένως τα 40-50 δις σε βάθος δεκαετίας. Έτσι ανεβαίνει πάλι το τελικό όφελος προς τα 80 δις που αρχικά υπολογίσαμε. Βλέπουμε πόσο αβέβαια είναι τα τελικά οφέλη της συμφωνίας της 26ης Οκτωβρίου. Τα πράγματα χειροτερεύουν, αν προσπαθήσουμε, όπως είναι το σωστό, να μεταφράσουμε τα παραπάνω σε ποσοστά του ΑΕΠ. Πρέπει να αναπροσαρμόσουμε πτωτικά τις επίσημες εκτιμήσεις που δίνουν μια κίνηση από το 140-150% του ΑΕΠ αμέσως μετά την απομείωση προς το 120% γύρω στα 2020, αυξάνοντας το χρέος (δείξαμε ότι τα οφέλη θα είναι αρκετά μικρότερα), και μειώνοντας το ΑΕΠ (η πραγματικότητα θα είναι πολύ χειρότερη από την επίσημη εκτίμηση, με τις προσδοκίες του 2012 πτωτικές, με την Ευρώπη σε νέα ύφεση, με αξιολογήπιθανότητα ξεσπάσματος πολύ μεγαλύτερης κρίσης, αν το ευρώ απειληθεί ή διαλυθεί όπως είναι αρκετά πιθανό πλέον). Τα παραπάνω ποιοτικά στοιχεία δείχνουν ότι το τελικό χρέος προς το ΑΕΠ στα 2020 δεν θα προσεγγίζει το 120%, ίσως δε ξεπεράσει το 130-140%. Και τι γίνεται αν δεν είναι 120% αλλά 140% π.χ. το τελικό χρέος; Αν χρησιμοποιούσαμε ένα και μόνο νούμερο για το ποσοστό χρέους που βάζει μια χώρα σε προβλήματα, αυτό θα ήταν το 80-90 %. Φυσικά, ένα μόνο νούμερο δεν περιλαμβάνει όλη την απαραίτητη πληροφορία. Έτσι η Ιαπωνία με πάνω από 200% χρέος δεν χρεοκοπεί ενώ πολλές άλλες συνήθως τριτοκοσμικές χώρες χρεοκόπησαν με κάτω από 40%. Το όλο εξαρτάται από πολλούς παράγοντες όπως το ποσοστό εγχώριων, ιδίως μικροεπενδυτών κατόχων χρέους, προβλεπόμενες οικονομικές προοπτικές της χώρας και γενικότερα, το πολιτικό κλίμα, η ιστορία και αξιοπιστία της κ.λπ. Τα παραπάνω δεν βελτιώνουν την εικόνα της χώρας, εφόσον κατάφερε να χρεοκοπήσει ακόμα και μέσα στο υποτιθέμενο ασφαλές καταφύγιο του ευρώ, με ένα παρελθόν καθορισμένο από σειρά χρεοκοπιών (1826, 1843, 1860, 1893, 1932, 2010), αλλά και από το ποσοστό ετών που παρέμεινε σε καθεστώς αθέτησης πληρωμών ή αναδιάρθρωσης του χρέους της από την ανεξαρτησία έως το 2008 (πάνω από το 50%!!!, σχεδόν παγκόσμιο ρεκόρ).¹ Συνεπώς, ακόμα και το μάλλον απίθανο 120% του 2020 (τόσο ψηλότερο ήδη από το μέσο οριακά ασφαλές 80%) που επίσημα εκτιμάται, θα εκληφθεί από τις αγορές σαν επικείμενη νέα πτώχευση, οπότε θα απαιτηθούν πάλι νέα ψηλά επιτόκια με επανάληψη των γεγονότων από το 2009 έως σήμερα. Αλλά ας υποθέσουμε ότι θα μας παρασχεθεί περιθώριο αμφιβολίας και οι αγορές δεν θα μας πυροβολήσουν γύρω στα 2020 με το ποσοστό χρέους μας στα 130-140%, αλλά θα μας παράσχουν χρονική δυνατότητα επαναφοράς του στο οριακό 80% μετά την πάροδο 10ετίας. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ως το 2030, η χώρα αδυνατεί να καταφύγει σε πρωτογενές έλλειμμα, ακόμα και σε βαθιά κρίση, ενώ για άλλα 10 χρόνια μέχρι περίπου το 2040, θα

1. Βλέπε C.M. Reinhart, K. S. Rogoff, "This Time Is Different, Eight Centuries of Financial Folly", 2009, σελ. 99.

συνεχίζει στην ίδια κατεύθυνση με στόχο το 60% του Μάαστριχτ (ακούγεται κακόηχο λόγω Μάαστριχτ, αλλά είναι αρκετά λογικό). Ας δούμε τι συμφωνούμε να κάνουμε και τι έγινε που για 30 χρόνια η χώρα θα έχει α) μόνιμα πρωτογενή πλεονάσματα και β) μια συνεχή επιπλέον ετήσια εκροή πόρων της τάξης του 2-3% του ΑΕΠ της (υποθέτοντας εύλογα ότι τα $\frac{3}{4}$ ή/και παραπάνω του πρωτογενούς πλεονάσματος θα οδηγούνται εκτός Ελλάδας λόγω της σύνθεσης του εναπομένοντος χρέους μετά την απομείωση);² Αρχικά θα αφαιρέσουμε για μια γενιά το σημαντικότερο ίσως εργαλείο που η κεϋνσιανή επανάσταση με την εισαγωγή των μακροοικονομικών οικονομικών, πρόσθεσε: την διαχείριση της συνολικής ζήτησης, την δυνατότητα δημιουργίας ελλειμμάτων για καταπολέμηση της ύφεσης, κόντρα στην υφεσιακή δυναμική που αυθόρμητα αναπτύσσει ο ιδιωτικός τομέας στην καθοδική φάση της οικονομίας. Αυτό δεν είναι κάτι το ασήμαντο. Μια βαθύτερη από το συνηθισμένο ύφεση, χωρίς ελλειμματική διαχείριση, είναι πολύ πιθανό να καταλήξει σε βαθιά κρίση και να οδηγήσει σε εκτεταμένη κοινωνική αναταραχή. Επιπλέον, πολλά μέτρα ανακούφισης από την ανασφάλεια και εξισορρόπησης των οικονομικών κύκλων από τα τέλη του 19ου αιώνα και ιδίως μετά το 1945, χάνουν την αυτόματη αποτελεσματικότητά τους, λόγω της υποχρέωσης διαρκούς παραγωγής πλεονασμάτων. Αν δεν δουλεύουμε, τα ταμεία αδυνατούν να συντηρούν τα συμφωνημένα επίπεδα συντάξεων με αποτέλεσμα περαιτέρω εκροή ζήτησης και επιδείνωση της ύφεσης. Αν δεν υπάρχουν επιδόματα ανεργίας η ύφεση βαθαίνει. Αν το κράτος αδυνατεί να κινηθεί αντίθετα από την ενδογενή υφεσιακή δυναμική του ιδιωτικού τομέα η ύφεση παροξύνεται, η ζωή γίνεται αφόρητη και η κοινωνία ασταθής. Η ελλειμματική διαχείριση της ζήτησης είναι σημαντικό εργαλείο σταθεροποίησης και ενανθρώπισης ενός απολύτως ασταθούς και απάνθρωπου συστήματος. Τα υπόλοιπα ήταν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις, οι ελάχιστοι μισθοί, οι συντάξεις, τα επιδόματα ανεργίας και η καθολική κάλυψη της ασθένειας. Όλα μαζί σταθεροποίησαν από οικονομική και εξανθρώπισαν από κοινωνική άποψη ένα κατά τα άλλα αφόρητο αν και δυναμικό σύστημα, τον κλασικό φιλελεύθερο καπιταλισμό του Μάντσεστερ. Θυμίζουμε, ότι η εναλλακτική οδός σταθεροποίησης του καπιταλισμού γύρω στα 1880, όταν απλώθηκε η πρώτη μεγάλη ύφεση, ήταν ο ιμπεριαλισμός με τα γνωστά μεταξύ 1914-1945 αποτελέσματα. Δεν θέλουμε προφανώς επανάληψή του... Ας μας συγχωρεθεί αυτό το καθόλου αναγκαίο για τους γνώστες πλάτσιασμα, που όμως η σημερινή ελληνική και ευρωπαϊκή πολιτική τάξη κάνει σαν να αγνοεί. Περιορίζουν δραματικά συντάξεις, σύστημα υγείας, ελάχιστους μισθούς, εξαφανίζουν την δυνατότητα της ελλειμματικής τόνωσης της ζήτησης. Μας γυρνούν 60-70 ακόμα και 150 χρόνια πίσω. Σπέρνουν ανέ-

2. Αυτή δεν θα είναι η μόνη διαρκής εκροή για την μακρά επερχόμενη περίοδο. Ας προστεθεί ένα διαρκές κόστος 0,5% έως 2% αναλόγως των εκτιμήσεων και του μεγέθους του προβλήματος για περιβαλλοντική αποκατάσταση (μια πρώτη ένδειξη του έχουμε από τις αυξήσεις της ΔΕΗ, για ΑΠΕ). Προσθέτοντας, βλέπουμε μια διαρκή πληγή, από 2,5% ελάχιστο ως και 5% μέγιστο!

μους, θα θερίσουν θύελλες και συντρίμια. Η μόνη πιθανότητα να μην συμβούν τα παραπάνω τρομακτικά είναι αν τα 30 αυτά χρόνια έχουμε αξιολογή και συνεχή ανάπτυξη. Μια ονομαστική ανάπτυξη π.χ. 5%, θα επέτρεπε ελαφρά βελτίωση (ή οριακά στασιμότητα) του πραγματικού βιοτικού μας επιπέδου (υποθέτοντας ετήσιο πληθωρισμό 2% και μηδενική πληθυσμιακή αύξηση). Είναι πιθανή η σε τόσο βάθος χρόνου επίτευξη αυτού του ρυθμού ανάπτυξης; Όχι. Είναι αμφίβολο αν ένας τέτοιος ρυθμός είναι επιτεύξιμος πάνω από δύο-τρεις χρονιές συνολικά.³ Επομένως, ρυθμοί πραγματικής ανάπτυξης 2-3% που φυσιολογικά θεωρούνται επαρκείς για ανεπτυγμένες χώρες, απλά θα επέτρεπαν στην χώρα να διατηρήσει το πραγματικό της βιοτικό επίπεδο στο τέλος(;) της κρίσης το 2014-2015. Ας επιμείνουμε εδώ: αν οι συμφωνίες της 26/10/2011 οριστικοποιηθούν, ο μέσος Έλληνας πρέπει να αντιληφθεί ότι στην καλύτερη των περιπτώσεων για 25-30 χρόνια, αν δεν συντρέξει εξωγενές ευτυχές γεγονός (π.χ. ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων ορυκτών καυσίμων, επάνοδος της Ευρώπης ή/και του κόσμου σε ρυθμούς ανάπτυξης της «χρυσής εποχής» 1945-1975, καταβολή Γερμανικών Αποζημιώσεων κ.λπ.), θα παραμείνει καθηλωμένος εκεί που θα κατρακυλήσει στο 2014-15, που δεν θα είναι πρακτικά διαφορετικό από αυτό του '70 ή του '60. Παραπάνω από μισός αιώνας χαμένος!⁴ Και δεν εξετάζουμε εδώ το έτερο ήμισυ του χρέους, το ιδιωτικό (νοικοκυριών και επιχειρηματικό) που είναι σε ευρωπαϊκό επίπεδο μεγαλύτερο από το δημόσιο, που και αυτό έχει προσεγγίσει τα όρια επέκτασής του. Το χρέος αυτό είναι πολύ περισσότερο ταξικό από το δημόσιο (που έχει και εθνική διάσταση), επομένως προσθετικά τα δύο δίδυμα χρέη αν καταβληθούν πλήρως οδηγούν σε πολύ ζοφερότερες σκέψεις για την μέση και φτωχή τάξη της χώρας, σκέψεις που οδηγούν μάλλον προς το '60 ή και το '50 ακόμα και όχι προς το '70 ως πιθανή κατάληξη των νέων γενιών. Συμπερασματικά, το Μνημόνιο και όσα προηγήθηκαν, δεν αποτελούν βιώσιμη προοπτική. Μια δημοκρατική νεωτερική χώρα, είτε μέσω εκλογών είτε μέσω εξεγέρσεων, αργά ή γρήγορα θα ανατρέψει την καταστροφική αυτή πολιτική, είτε θα πάψει να είναι, προχωρώντας σε ένα νέο Μεσαίωνα, μια νέα ολιγαρχία, αυτή την φορά του χρήματος και όχι του αίματος.

3. Σε προηγούμενο άρθρο μας στο τεύχος 59 αυτού του περιοδικού, παρουσιάσαμε αναλυτικά πόσο απίθανη είναι η περίπτωση επίτευξης τέτοιων ρυθμών ανάπτυξης όχι μόνο για περίπου 30 χρόνια, αλλά και για μικρή υποδιαίρεσή τους, από μια ανεπτυγμένη οικονομία.

4. Τα πράγματα είναι παρόμοια και για τις άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Στο πιο ανεπτυγμένο κράτος, τις ΗΠΑ, η κατάσταση στασιμότητας ανάγεται άλλα 50 χρόνια πίσω, στα τέλη του 60, αναμένεται επομένως να προσεγγίσει τον 1 αιώνα! Βρισκόμαστε μπροστά σε αδιέξοδο, ή καλύτερα στο τέλος ενός πολιτισμού. Με την επιφύλαξη μιας ξεπερασμένης πλέον οικονομίστικης παραγωγιστικής και γραμμικής αντίληψης, θυμίζουμε την θέση του Μαρξ στον πρόλογο στην *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας*, Θεμέλιο, 1978, σελ. 24: «Ένας κοινωνικός σχηματισμός δεν εξαφανίζεται ποτέ, πριν αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις που είναι αρκετά πλατύς να περιλάβει». Ίσως για την γερασμένη Δύση ο χρόνος αυτός έχει έλθει ή πλησιάζει με γρήγορα βήματα.

Ανακεφαλαιώνουμε: Εξετάσαμε το σενάριο 1, την επίσημη θέση για έξοδο από την κρίση και το απορρίψαμε κρίνοντάς το, είτε απραγματοποίητο αν η χώρα παραμείνει δημοκρατική και νεωτερική, είτε πραγματοποιήσιμο κατόπιν εκτροπής. Υπάρχει άλλη μια πιθανότητα, που φαινομενικά συνδυάζεται με την δημοκρατία: η τύχη της Ανατολικής Ευρώπης και ιδίως των Βαλκάνιων γειτόνων μετά το 1989. Εδώ η στασιμότητα ή/και οπισθοδρόμηση, συνδυάστηκε με φαινομενική δημοκρατία και έλλειψη κοινωνικών εξεγέρσεων. Πιθανολογείται ανάλογη εξέλιξη στην χώρα μας; Νομίζουμε όχι. Η ασυνήθιστη ανατολικοευρωπαϊκή εξέλιξη, ήταν συνδυασμός δύο πραγμάτων. Μιας ιδεολογικής πλήρους απονομιμοποίησης του υπαρκτού σοσιαλισμού και κατίσχυσης του νεοφιλελευθερισμού, γεγονός που φόρεσε παρωπίδες για πάνω από 10-15 χρόνια στους λαούς. Καθώς και της καθολικής δυνατότητας μετανάστευσης, που εκτόνωσε την κοινωνική αντίδραση, σε μια εποχή (1989-2007) που επιφανειακά (και μόνο) έμοιαζε με νέα «χρυσή εποχή». Επειδή τα παραπάνω δεν συμβαίνουν στην χώρα μας, η ανατολικοευρωπαϊκή ατραπός είναι κλειστή γι' αυτήν. Καταλήγουμε επομένως σε ακραία αδιέξοδα. Η οικονομική κατάσταση μας είναι μη βιώσιμη και το φάρμακο που προτείνεται την χειροτερεύει. Οι ελπίδες από «απελευθέρωση» επαγγελματιών και ιδιωτικοποιήσεις είναι απίστευτες ανοησίες ή σκόπιμη παραπλάνηση.⁵ Επαναλαμβάνουμε, αν είναι αδιανόητη η επί 30 χρόνια συνεχής ανάπτυξη με διαρκή εκροή πόρων, με αδυναμία χρήσης του εργαλείου της ελλειμματικής ζήτησης, με φθίνοντες πόρους για συντάξεις, υγεία κ.λπ., υπάρχει άλλη δυνατότητα για την χώρα;

Σενάριο 2: Εξωγενείς βελτιώσεις, παραλλαγές του σεναρίου 1 με κάποιες πιθανότητες βιωσιμότητας

Το επίσημο σενάριο 1 για το χρέος είναι απραγματοποίητο. Αν δεν θελήσουμε να απομακρυνθούμε πολύ απ' αυτό, υπάρχει κάποιο εναλλακτικό που να σέβεται τουλάχιστον κάποια από τα στοιχεία του; Μια δομική αδυναμία του σεναρίου 1 εντοπίζεται στην για μακρό χρόνο μονοσήμαντη επίτευξη πλεονασμάτων και ανάπτυξης. Με την παρούσα οικονομική κατάσταση της χώρας, δείξαμε την ανυπαρξία ενδογενούς διεξόδου από την κρίση, με διατήρηση αρκετών από τα στοιχεία του παρόντος συστήματος και αποφυγή μεγάλων ανατροπών και καταστροφών. Υφίσταται όμως πιθανώς εξωγενής, ή μάλλον εξωγενείς.⁶ Ας δούμε ποιες.

5. Εκτενώς αναφερθήκαμε σ' αυτά στο άρθρο μας στο 59ο τεύχος αυτού του περιοδικού.

6. Στο παρόν κείμενο, ασχολούμαστε μόνο με τις σχετικά άμεσες εξωγενείς διορθωτικές επεμβάσεις, διότι αν δεν υπάρξουν αυτές μάλλον δεν θα δοθεί ο χρόνος για πιο μακροπρόθεσμες βελτιώσεις. Οι άμεσες διορθώσεις, δεν αντιμετωπίζουν ριζικά τα προβλήματα, αλλά αφήνουν την πόρτα ανοικτή.

Σενάριο 2.1: Οι ορυκτοί πόροι

Αρχίζουμε με την πιθανότητα εύρεσης αξιόλογων ορυκτών καυσίμων ή/και άλλων πρώτων υλών. Αν τα καθαρά έσοδα του κράτους απ' αυτούς τους πόρους υπερέβαιναν το 4-5% του ΑΕΠ, αφαιρώντας το άχθος της μέσω των πρωτογενών πλεονασμάτων διαρκούς επί 30τία μεταφοράς πόρων στο εξωτερικό και της αδυναμίας ελλειμματικής αντιμετώπισης των κρίσεων, τότε το σενάριο 1 είναι πιθανά βιώσιμο με κάποιες επιπλέον βελτιώσεις, που πιθανό να γίνουν αποδεκτές μετά από διαπραγματεύση, εφόσον φανεί διέξοδος μέσω εξορύξεων και υπάρξει επαρκής εγχώρια κινητοποίηση και διεθνής ενημέρωση και συστράτευση. Ποιες μπορεί να είναι αυτές; Η από μέρους της ΕΚΤ αποπληρωμή των ελληνικών ομολόγων που κατέχει στην τιμή αγοράς τους και όχι στην ονομαστική τιμή τους, που εξοικονομεί ίσως 20 δις. Η επιστροφή από μέρους των λοιπών χωρών της Ε.Ε. στην χώρα των τόκων του Μνημονίου που υπερβαίνουν το δικό τους επιτόκιο δανεισμού, που ίσως υπερβαίνει τα 5 δις. ΕΚΤ και λοιπές χώρες της ΕΕ διαμόρφωσαν μια απαράδεκτη κατάσταση, όπου οι υποτιθέμενοι εταίροι μας και η κεντρική τράπεζα μας κερδοσκοπήσαν άθλια εις βάρος μας στην πιο δύσκολη στιγμή, ονομάζοντας τα κέρδη τους βοήθεια. Πρέπει να γυρίσουμε στην κατοχή και στους μαυραγορίτες για να συναντήσουμε ανάλογη συμπεριφορά, αλλά τουλάχιστον αυτοί δεν την ονόμαζαν βοήθεια... Είναι απαραίτητη επομένως η απάλειψη των όρων της ντροπής σε κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτως του σεναρίου που θα υιοθετήσουμε. Πέραν των παραπάνω που πρέπει να είναι αδιαπραγμάτευτα, μπορεί να απαιτηθεί ακόμα πιο αργή από την συμφωνηθείσα αποπληρωμή των χρεών μας προς τα άλλα κράτη της ΕΕ, χωρίς περαιτέρω επιδείνωση των όρων δανεισμού. Ιδίως οι Γάλλοι και Γερμανοί μας οφείλουν μια τέτοια ρύθμιση, γιατί αφαίρεσαν ένα μέγα μέρος του χρέους από τις τράπεζές τους, όπου ήταν αρχικά αποθηκευμένο ένα μεγάλο μέρος του, περιορίζοντας το «κούρεμα» και τις απώλειες των τραπεζών τους, επομένως και την ανάγκη τους να τις στηρίξουν. Αλλά ακόμα και στους καθαρά ιδιώτες δανειστές, που κατέχουν ένα ποσό 20-30 δις, όπου δεν έχει αποσαφηνιστεί τι θα γίνει, μπορεί να δοθούν νέα ομόλογα μεγάλης διάρκειας με μειωμένα επιτόκια. Έτσι, μπορεί τελικά να υπάρξει ελάφρυνση περίπου 25 δις, πέραν του όποιου οφέλους προκύψει από το PSI. Ξαναγυρίζοντας στην βασική ιδέα του σεναρίου εντοπίζουμε τα εξής προβλήματα: το κυριότερο αφορά στο κατά πόσο υπάρχουν όντως αποθέματα ορυκτών καυσίμων ικανά να στηρίξουν τις επιθυμητές ροές εισοδημάτων. Με την επίσημη ενημέρωση που υπάρχει δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι. Καθήκον κάθε κυβέρνησης που θα προκύψει από τα συντρίμια του παρόντος πολιτικού συστήματος είναι, πέρα από αναζήτηση ευθυνών για την αδιανόητη καθυστέρηση εκμετάλλευσης ακόμα και περιοχών απολύτως ακίνδυνων (Δυτική Ελλάδα, η Νότια Κρήτη), άμεσα να εξαντλήσει όλες τις δυνατότητες άντλησης. Αν όχι σήμερα τότε ποτέ; Σε 20-30 χρόνια πιθανά λόγω

τεχνολογικών βελτιώσεων ή/και οικολογικών απαιτήσεων τα ορυκτά καύσιμα να μην χρησιμοποιούνται ως βασικός ενεργειακός πόρος. Κάθε σχηματισμός με ηγετικές φιλοδοξίες οφείλει να προετοιμαστεί ώστε να αποφευχθεί η όποια καθυστέρηση. Πόσο σκόπιμη είναι αυτή η λύση από δεοντολογική και πρακτική άποψη; Δεοντολογικά ελάχιστοι θα ευχαριστούνταν αν τα πλούτη του ελληνικού υπεδάφους, πήγαιναν για το χρέος. Για να γίνει κάπως ανεκτό αυτό θα πρέπει να προχωρήσει η αναζήτηση ευθυνών και αποζημιώσεων για δόλιες πρακτικές ή απραξία, άμεσα με την ανάληψη κυβερνητικών ευθυνών. Πρέπει να αναζητηθούν ευθύνες γιατί επί 15-20 χρόνια δεν έγινε τίποτα στον τομέα των υδρογονανθράκων, ενώ υπήρχαν σπουδαίες ενδείξεις και ενώ η χώρα σώρευε χρέη επί χρεών. Πάνω απ' όλα όμως μια τέτοια κίνηση νομιμοποιείται αν το κόστος της αθέτησης πληρωμών (που αργά ή γρήγορα θα προκύψει ακολουθώντας το σενάριο 1), είναι πολύ βαρύ για την χώρα. Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ιδίως από εμάς και σήμερα πόσο ακριβώς θα είναι. Εξαρτάται από το διεθνές κλίμα, τις πιθανές συμμαχίες, την ισχύ των αντίπαλων απόψεων και δυνάμεων την δική μας εσωτερική δύναμη και οργάνωση και τόσα άλλα.

Ακόμα και αν τα μελλοντικά έσοδα του υπεδάφους είναι αυτά που παραπάνω περιγράψαμε, μεσολαβεί ένα κρίσιμο διάστημα 3-5 χρόνων από την αρχή της αναζήτησης, μέχρι τα πρώτα αποτελέσματα. Κάποια πρώτα βήματα έχει κάνει η κυβέρνηση των Παπανδρέου-Παπαδήμου, έτσι παρά την προφανή μεγάλη καθυστέρηση δεν θα αρχίσουμε από το μηδέν. Το κρίσιμο διάστημα που πρέπει να καλυφθεί, αναφέρεται στο χρόνο από την έναρξη της προσπάθειας μέχρι την διαπίστωση του ακριβούς μεγέθους των κοιτασμάτων, που ίσως είναι λιγότερος από 2-3 χρόνια. Αν αυτά περίπου προσδιοριστούν και είναι αξιόλογα, νομίζουμε ότι το πρόβλημα των εσόδων μπορεί εύκολα να αντιμετωπισθεί είτε μέσω τιτλοποίησης, είτε μέσω διακρατικών συμφωνιών δανεισμού με τα κράτη που τα ίδια ή εταιρείες τους θα αναλάβουν τα έργα. Θα έχουν φανερά σημαντικά κίνητρα. Με θετικές τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις, μπορεί να μικρύνει ο κρίσιμος χρόνος χωρίς έσοδα και δανεισμό από τα 2-3 χρόνια στο 1, περιορίζοντας το διάστημα που θα πρέπει να την βγάλουμε όπως όπως. Κρίσιμα επομένως στοιχεία για το σενάριο 2 είναι η ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων σε μη αμφισβητούμενες περιοχές και η ταχύτατη διαδικασία άντλησής τους.

Σενάριο 2.1.1: Η περαιτέρω απομείωση του χρέους

Ένα παραπλήσιο σενάριο με το 2.1, αναφέρεται στην τροποποίηση μερικών όψεων της συμφωνίας της 26ης Οκτωβρίου και του PSI. Αν οι πληροφορίες και διαρροές του εγχώριου και διεθνούς Τύπου είναι ακριβείς, βασικός όρος του PSI είναι η αλλαγή του ισχύοντος για τα χρέη δικαίου από το ελληνικό στο αγγλικό. Κεντρικό πρόβλημα στο αγγλικό δίκαιο είναι ότι καθιστά οποιαδήποτε νέα

συμφωνία απομείωσης του χρέους περίπου απαγορευτική. Οι δανειστές ζητούν για να προχωρήσουν με το PSI, να ισχύει το αγγλικό δίκαιο. Παραπάνω συμπεράναμε ότι επίπεδα χρέους της τάξης του 130%+ μετά δεκαετή εξοντωτική λιτότητα, και αν πραγματοποιούνταν πράγμα πολύ δύσκολο, είναι μη βιώσιμα. Σύμφωνα μάλιστα με την Wall Street Journal της 29/12/2011 και το ΔΝΤ έχει καταλήξει σε ανάλογα συμπεράσματα. Αν όμως όλο το χρέος υπαχθεί στο αγγλικό δίκαιο, τότε εναπομένουσα διέξοδος είναι ή καθολική χρεοκοπία ή το πλήρες ξεπούλημα οποιασδήποτε αξίας στην χώρα. Ακόμα και αν το σενάριο 2.1 εύρεσης σημαντικών ορυκτών πόρων έχει πιθανότητες επιτυχίας, επειδή μεσολαβεί αρκετός χρόνος μέχρι την απόδοση εσόδων, αν τα χρέη υπαχθούν στο αγγλικό δίκαιο με αποτέλεσμα αδυναμία περαιτέρω απομείωσή τους, πιθανά στο χωρίς έσοδα μεσοδιάστημα μέχρι την άντληση πόρων, να χρεοκοπήσουμε ή ξεπουλήσουμε οτιδήποτε αξίας στην χώρα. Επειδή οι δύο αυτές λύσεις είναι απευκταίες, είναι τελείως απαραίτητο να αποφύγουμε την υπαγωγή του χρέους στο αγγλικό δίκαιο, ή αν αυτό είναι αδύνατο, να υπαχθεί μόνο ένα μέρος π.χ. το 50-60%, που είναι εξυπηρετήσιμο έστω και δύσκολα σε κάθε περίπτωση και το υπόλοιπο να παραμείνει στο ελληνικό και να χρησιμοποιηθεί ως μαξιλάρι νέας απομείωσης αν το βασικό σενάριο 1 πέσει έξω, για ενδογενείς ή/και εξωγενείς λόγους (π.χ. νέα ύφεση, πολεμική κρίση στη Μέση Ανατολή ή/και στον Περσικό Κόλπο). Συμπερασματικά τονίζουμε την δυνατότητα μερικής μόνο υπαγωγής στο αγγλικό δίκαιο ως καταλύτη του σεναρίου 2.1.

Σενάριο 2.1.2: Ένα νέο σχέδιο Μάρσαλ

Μια ακόμα εναλλακτική οδός που θα επέτρεπε την υλοποίηση του βασικού σεναρίου, σχετίζεται με την ανάληψη και από την πλευρά της ΕΕ, μέρους της ευθύνης για τις αστοχίες του προγράμματος σταθεροποίησης και επομένως συμβολής της στην επίτευξή του. Παραθέσαμε αλλού (Κόσμος του Επενδυτή 17/12/2011 και Επίκαιρα 22/12/2011), τους υποστηρικτικούς λόγους και τους τρόπους υλοποίησης. Συνοπτικά η ιδέα στηρίζεται στην πανθομολογούμενη πλέον θέση ότι η αποτυχία του Μνημονίου δεν οφείλεται μόνο ή κυρίως στην απραξία της ελληνικής πλευράς, αλλά στο ότι η λογική του είναι ελαττωματική. Είναι γνωστό από το 1929 και μετά ότι παίρνοντας περιοριστικά μέτρα σε περιόδους ύφεσης, αυτή επιδεινώνεται. Εδώ όλα πήγαν πολύ χειρότερα, αφού και τα μέτρα ήταν πολύ έντονα και το διεθνές περιβάλλον υφεσιακό και δεν υπήρχε η εύκολη (αλλά όχι πανάκεια) επιλογή υποτίμησης του νομίσματος, με αποτέλεσμα να ακολουθηθεί, ασυνεπώς και μονομερώς, η μέθοδος της εσωτερικής υποτίμησης, με πολύ πιο αδύναμα και άνισα αποτελέσματα. Παρ' όλο που και η θεωρητική γνώση υπήρχε και πρακτικά διαπιστώθηκε η αποτυχία του προγράμματος στην χώρα μας και ως όλα δείχνουν στην Πορτογαλία πλέον και

στην Ιρλανδία. Στα λόγια κάτι ψιθυρίστηκε για ένα σχέδιο Μάρσαλ, όμως τα πράγματα έμειναν στα χαρτιά, ενώ οι περικοπές καλά κρατούν.⁷ Τι μπορεί να γίνει; Υπάρχουν μνημόνια πλήρως ποσοτικοποιημένα τουλάχιστον για 3 χώρες και δεσμευτικά, αλλά προσοχή μονομερώς δεσμευτικά. Π.χ. αναφέρεται η επιθυμητή εξέλιξη του ελλείμματος και η Ελλάδα υποχρεώνεται να παίρνει όλα τα πρόσθετα μέτρα, ώστε να ισχύει το συμφωνημένο έλλειμμα. Αυτός ο δεσμευτικός στόχος-έλλειμμα, όμως προϋποθέτει κάποιους άλλους στόχους. Π.χ. κάποιο

7. Υπάρχουν πολύ έντονες αναλογίες της σημερινής κατάστασης στην Ελλάδα με την περίοδο πριν την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ στην Ευρώπη. Επικρατεί η μερικώς σωστή εντύπωση ότι τα ποσά του σχεδίου, δόθηκαν ως αντιστάθμιση των τεράστιων ελλειμμάτων των ευρωπαϊκών χωρών έναντι των ΗΠΑ. Είναι πιο κοντά στην αλήθεια η διατύπωση ότι δόθηκαν για αντιστάθμιση αφενός μεν των τεράστιων εκροών κεφαλαίων από την Ευρώπη προς τις ΗΠΑ την δεκαετία 1935-1945 και την πρώτη μεταπολεμική διετία. Αντίθετα με τις επιθυμίες των βασιικών διαπραγματευτών του Μπρέτον Γουντς, Κέννς (MB) και Γουάιτ (ΗΠΑ), χάρις στην επέμβαση της Γουόλ Στριτ, απεφεύχθη η υποχρέωση των χωρών υποδοχέων κεφαλαιακών εκροών να συνεργάζονται για την επίτευξη διαφάνειας, δηλαδή να αποκαλύπτουν πληροφορίες για τα κεφάλαια που υποδέχονταν. Η Γουόλ Στριτ φοβήθηκε ότι η διαφάνεια θα έπληττε τις μαζικές εισροές κεφαλαίων που εδραίωναν την παγκόσμια ισχύ της, παρενέβη στο Μπρέτον Γουντς και εμπόδισε την διαφάνεια. Η μαζική φυγή κεφαλαίων από την κατεστραμμένη και αβέβαιης προοπτικής Ευρώπη προς τις ΗΠΑ αμέσως μετά τον πόλεμο, οδήγησε (μεταξύ άλλων) στην κρίση του 1947, με αποτέλεσμα να τρωθεί το κύρος των τραπεζιτών και να υιοθετηθεί ένα πρόγραμμα αυστηρών κεφαλαιακών ελέγχων. Αυτό διήρχησε αν και υπονομευόμενο πάνω από 25 χρόνια και ως ένα μεγάλο βαθμό βρίσκεται πίσω από το μεταπολεμικό θαύμα. Όμως οι τραπεζίτες μόνο εν μέρει απέτυχαν, διότι τα ποσά του σχεδίου Μάρσαλ που αντιστάθμισαν εν μέρει τις μεγαλύτερες εκροές κεφαλαίων από την Ευρώπη δεν τα κατέβαλε η Γουόλ Στριτ αλλά ο Αμερικανός φορολογούμενος. Ας παρατηρήσουμε τις έντονες αρχικές ομοιότητες, μεταξύ της μεταπολεμικής Ευρώπης και της Ελλάδας και του ευρωπαϊκού Νότου. Τότε και τώρα τεράστιες εκροές κεφαλαίων διευκόλυναν αν δεν προκάλεσαν την κρίση. Στην χώρα μόνο και μόνο από το ξέσπασμα της κρίσης χάθηκαν από το τραπεζικό της σύστημα κοντά στα 80 δις, προσεγγίζοντας τα δανεικά του πρώτου Μνημονίου. Συνυπολογίζοντας τις τεράστιες εκροές της προγενέστερης περιόδου, (το Σπίγκελ υπερβολικά εκτιμά ότι μόνο στην Ελβετία υπάρχουν 600 δις), βλέπουμε ότι και για την Ελλάδα θα έπρεπε να ισχύσει ό,τι για την μεταπολεμική Ευρώπη. Ένα σχέδιο Μάρσαλ, όχι για αντιμετώπιση των ελληνικών ελλειμμάτων, αλλά για αντιστάθμιση της φυγής κεφαλαίου από την χώρα, που έχουν δυσανάλογα ευνοήσει χώρες όπως την Γερμανία, την Ολλανδία, το Λουξεμβούργο μέσω μείωσης του επιτοκίου δανεισμού τους, εισροών κεφαλαίων κ.λπ. Βέβαια η αναλογία με την μεταπολεμική Ευρώπη δεν είναι τέλεια διότι τότε όλα τα κεφάλαια οδηγούνταν στις ΗΠΑ, οι οποίες επέσπεψαν μέρος τους με το σχέδιο Μάρσαλ, ενώ σήμερα πολλά ελληνικά κεφάλαια, οδηγήθηκαν και προς χώρες τζαμπατζήδες, όπως η Ελβετία και διάφοροι φορολογικοί παράδεισοι, μειώνοντας την ανταποδοτικότητα του μεταπολεμικού παραδείγματος. Η μη πλήρης ανταποδοτικότητα, αντισταθμίζεται από τους κινδύνους του ευρώ λόγω πιθανής διάλυσής του αν την πιθανότατη έξοδο της χώρας απ' αυτό σε περίπτωση μη χορήγησης βοήθειας, ακολουθήσουν και άλλες. Αντισταθμίζεται επίσης από την πορεία προς την δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής πατρίδας, ενώ στην μεταπολεμική περίπτωση η βοήθεια δόθηκε σε σύμμαχες χώρες και μόνο, κάτι που επέτρεψε άλλωστε το «τσιμέντωμα» της συμμαχίας.

ποσοστό ανάπτυξης του ΑΕΠ, κάποιο επίπεδο ανεργίας. Ας αναλάβει λοιπόν την ρητή υποχρέωση η ευρωπαϊκή επιτροπή π.χ., να δεσμευτεί στην επίτευξη των στόχων. Αν π.χ. για εμφάνιση πρωτογενούς πλεονάσματος, απαιτείται 2% άνοδος του ΑΕΠ, ο στόχος αυτός να γίνεται δεσμευτικός και να υποχρεώνεται η ΕΕ να τον υποστηρίξει με πρόσθετες επενδύσεις. Εναλλακτικά, η αποκλιμάκωση των ελλειμμάτων να προσαρμόζεται στην μερική επίτευξη του στόχου, αλλά αυτό δεν είναι ιδιαίτερα επιθυμητό αφού καθυστερεί την μείωσή του. Έτσι, η χώρα θα απομάκρυνε κάπως τον θεμελιώδη κίνδυνο από την εσφαλμένη εφαρμογή λιτότητας σε βαθιά κρίση, με πιθανότερο αποτέλεσμα την κατρακύλα στην άβυσσο. Ουσιαστικά θα έλεγε απλά τα παρακάτω; Αν πιστεύετε τα σχέδια που μας δεσμεύετε με βαρύτατα κόστη για την χώρα, δεσμευθείτε και εσείς: εμείς θα κάνουμε ό,τι λέτε. Αν όμως τα πράγματα δεν πάνε όπως τα σχεδιάσατε, εξαιτίας σφάλματος στην συνταγή, τότε θα μοιραστείτε και εσείς την ευθύνη, στηρίζοντας την ανάπτυξη, την απασχόληση και τα εισοδήματα, ώστε να μειώσουμε και εμείς ελλείμματα και χρέη: *Quid pro quo* Λατινικά ή *tit for tat* Αγγλοαμερικανικά, ή μία σου και μία μου...

Δύο σημαντικά πορίσματα προκύπτουν από τα παραπάνω. Α) η ευκολότερη, ίσως η μόνη πιθανότητα μείωσης ελλειμμάτων και χρεών που διακηρυκτικά είναι ο στόχος των μνημονίων, είναι αν όλοι, ιδίως οι επενδυτές, πληροφορηθούν ότι υπάρχει δέσμευση στήριξης της ανάπτυξης των χρεωμένων χωρών. Αξιόπιστη μάλιστα στήριξη και επιθυμητή από αυτούς, αφού προαπαιτεί μείωση ελλειμμάτων και χρεών. Στην οικονομία πάνω από το 50% είναι προσδοκίες. Έλληνες και ξένοι θα επαναφέρουν το χρήμα στην χώρα, η παραγωγική μηχανή θα ξεκινήσει, καλύτερα και συντομότερα. Β) αντιμετωπίζεται το υπαρξιακό άγχος της χώρας για το μάταιο των θυσιών. Μάταιη η λιτότητα, η ανεργία, το ξεπούλημα της κρατικής περιουσίας και τόσα άλλα. Οι εταίροι, αν η συνταγή είναι λάθος, θα μας χτυπήσουν φιλικά στην πλάτη και θα μας δείξουν την πόρτα εξόδου από ευρώ ή/και ΕΕ παίρνοντας μάλιστα μέσω ιδιωτικοποιήσεων ό,τι αξίζει στην χώρα και εξασφαλίζοντας και τις τράπεζές τους μέσω της μετατροπής του δικαίου από το ελληνικό στο αγγλικό. Αν όμως εγγυηθούν εμπράγματα την ανάπτυξη, την απασχόληση μας κ.λπ. τότε, αφού θα είναι πιθανό να τελεσφορήσει η προσπάθεια, οι θυσίες μας δεν θα πάνε χαμένες.

Σενάριο 2.2 (ή 2.1.3 ή 3;): Οι πολεμικές αποζημιώσεις

Εάν το σενάριο 1 έχει μηδενικές πιθανότητες επιτυχίας, αν δεν απομακρυνθούμε πολύ από τα πλαίσιά του, αν το σενάριο 2 περί ύπαρξης σημαντικών ποσοτήτων ορυκτού πλούτου, σε συνδυασμό με μερικό και όχι ολικό «τσιμέντωμά» του μετά το PSI χρέους με το αγγλικό δίκαιο και αν η ενεργοποίηση σχεδίου Μάρσαλ δεν πιθανολογούνται, υπάρχει μια ακόμα δυνατότητα εφαρμογής του σεναρίου

1. Αναφερόμαστε στην καταβολή γερμανικών αποζημιώσεων για τις πολεμικές καταστροφές και το κατοχικό δάνειο. Αδυνατούμε να εκτιμήσουμε αξιόπιστα το ύψος τους ή την πιθανότητα είσπραξης. Οι εκτιμήσεις κινούνται από λίγα δις έως και πάνω από 100 δις. Αισιόδοξα προκύπτει σοβαρότατη διευκόλυνση, οριακά επίλυση των δημοσιονομικών προβλημάτων της χώρας. Στην άλλη άκρη του φάσματος μόνο μικρή ανακούφιση... Υφίστανται δύο επιπλέον εκκρεμότητες: εάν θα δικαιωθούμε και τότε. Όμως ακόμα και αν δικαιωθούμε και τα ποσά είναι μεγάλα, θα αρχίσουν να εισρέουν στην χώρα τα προσεχή 3-4 χρόνια στην καλύτερη περίπτωση, ακόμα και διαχωρίζοντας την δίκη των πολεμικών αποζημιώσεων που χρειάζεται υποθέτουμε μεγαλύτερη τεκμηρίωση, από την δίκη του κατοχικού δανείου που απαιτεί λιγότερη. Επομένως είναι απίθανο να συνδράμουν στην πολύ δύσκολη συγκυρία ως το 2015, που θα κριθούν όλα. Έχουν και κάτι επιπλέον προβληματικό χωρίς να δρα απαγορευτικά, άλλωστε συχνά «και ο άγιος φοβέρα θέλει»: μοιραία θα επιδεινωθούν οι σχέσεις μας με την Γερμανία, από την οποία εξαρτόμαστε για πολλά από τα υπόλοιπα ζητήματα. Για την επίτευξη αυτού ή ενός νέου PSI, για το σχέδιο «Μάρσαλ», για υποστήριξη στην ΑΟΖ, για την παραμονή στο ευρώ, κ.λπ. Είναι μάλλον σαφές ότι σχέδιο Μάρσαλ με γερμανική σφραγίδα και πολεμικές αποζημιώσεις δύσκολα συνυπάρχουν. Λόγω της αβεβαιότητας των αποζημιώσεων, δεν μπορούμε να κρίνουμε αν πρέπει να πάρουν προτεραιότητα ή να αιωρούνται απειλητικά για πίεση π.χ. με στόχο ένα αξιόλογο σχέδιο Μάρσαλ. Ίσως αυτό να προτιμάται εάν επιλεγεί η υιοθέτηση συνεργατικής στάσης. Σε αντίθετη περίπτωση είναι φυσικό να επιδιώξουμε επιθετικά την καταβολή της γερμανικής οφειλής. Η απειλή μπορεί να αξιοποιηθεί ως περαιτέρω ώθηση για διευκολύνσεις, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα και σε συνδυασμό με τις προηγούμενες δυνατότητες (άντληση φυσικών πόρων, σχέδιο Μάρσαλ κ.λπ.), στα πλαίσια προσπάθειας παραμονής στο ευρώ. Η ενεργοποίηση της απειλής υποδεικνύει εναλλακτικούς και οπωσδήποτε ποιο μακροπρόθεσμους δρόμους. Συμπερασματικά, οι γερμανικές αποζημιώσεις μπορούν να αποτελέσουν το σενάριο 2.2 υπό τις εξής τρεις προϋποθέσεις: 1) αυξημένη πιθανότητα επιτυχίας στους δικαστικούς αγώνες, 2) μεγάλο τελικό ύψος οφειλών 3) γρήγορη έκβαση των δύο παραπάνω 4) όχι καταστροφική εξέλιξη των σχέσεων με την Γερμανία. Αν η τρίτη προϋπόθεση δεν υφίσταται, και αν και οι δύο προηγούμενες δεν είναι πολύ ισχυρές, τότε οι αποζημιώσεις μπορούν να κινηθούν είτε προς ένα σενάριο 2.1.3 που περιγράψαμε παραπάνω, δηλ. προς μια πίεση για να πραγματοποιηθούν γρήγορα τα σενάρια 2, 2.1, 2.2, είτε προς ένα σενάριο 3. Το σενάριο 3 πλησιάζει την τέταρτη παραπάνω πιθανότητα δηλ. την καταστροφική εξέλιξη των σχέσεών μας με την Γερμανία οπότε ανεξαρτήτως των άλλων τριών θα πρέπει να ενεργοποιηθεί. Είναι μια λύση απολύτως διαφορετική, με πιθανότατη έξοδο από το ευρώ ή/και την ΕΕ, με αναζήτηση άλλων διεθνοπολιτικών και οικονομικών στηριγμάτων, με σημαντική διαφοροποίηση της οικονομικής πολιτικής κ.λπ. και που μόνο βοηθητικά θα συμπεριλαμβάνει τις γερμανικές αποζημιώσεις.

Το διεθνές πλαίσιο: Παίγνιο μεταξύ αγορών και γερμανογαλλικού πυρήνα και η επιθυμητή στρατηγική της χώρας

Η προτεινόμενη από ΕΕ, ΔΝΤ και ΕΚΤ επίλυση των οικονομικών προβλημάτων της χώρας, είναι είτε αδύνατη είτε εφικτή υπό προϋποθέσεις, όπως εκποίηση των περιουσιακών στοιχείων της χώρας (που με την υπάρχουσα κατάσταση θα γίνει σε τιμές πολύ κάτω της αξίας), την μαζική μετανάστευση, την έλλειψη λαϊκής αντίστασης κ.λπ., που την καθιστούν απολύτως ανεπιθύμητη. Αν ισχύσει ως έχει, η κατά την γνώμη μας σωστή θέση είναι αυτή του Ρήγα «κάλλιο μιας ώρας...» Παραπάνω όμως διερευνήσαμε συμπληρωματικές πολιτικές, που αν δεν παραλλάσσουν ουσιαστικά την κυρίαρχη πολιτική, την καθιστούν κάπως ανεκτή και δυνατή. Κυρίως, δίνουν χρόνο σε Ελλάδα και ΕΕ να βελτιώσουν τις πολιτικές τους εισάγοντας στοιχεία όπως αναδιανομή-αποκατάσταση αδικιών εις βάρος των μέσων και φτωχών τάξεων επί 20-25 χρόνια, αποκατάσταση εμπορικών και χρηματιστικών ανισορροπιών εντός της ΕΕ, εμβάθυνση της ΕΕ διακόπτοντας την αστόχαστη πορεία διεύρυνσης, περιφερειακή σύγκλιση, περιορισμούς στην ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, αλλά κυρίως κεφαλαίων κ.λπ. Αν μεσοπρόθεσμα δεν συμβούν τα παραπάνω, η χώρα πρέπει να επιδιώξει έξοδο από ΕΕ και αναζήτηση συνεργασιών με άλλες ανερχόμενες δυνάμεις. Οι περιστάσεις δεν ευνοούν μια άμεση δυναμική έξοδο από το ευρώ και/ή ΕΕ. Αναζητείται χρόνος που θα διευκολύνει είτε την μεταβολή πολιτικής εντός του ευρώ, είτε την κατάλληλη προετοιμασία της χώρας για αποχώρηση, χωρίς καταστροφή.

Ως εδώ, αναφερθήκαμε σε εξωγενείς βελτιώσεις ως προς την λειτουργία οικονομίας και κοινωνίας. Τις προτάξαμε διότι, με την ένταση και την ταχύτητα που σωρεύτηκαν τα προβλήματα, δεν υπάρχει επαρκής χρόνος υλοποίησης, των τελείως απαραίτητων, ενδογενών μεταβολών. Διαπιστώνουμε διαρκώς επιταχυνόμενες καταστροφικές εξελίξεις για την χώρα, που οδηγούν στον εξοστρακισμό της από την ευρωζώνη και την ΕΕ, με παράλληλη χρέωση της ευθύνης στην ίδια. Δεν είμαστε ευρωλάγνοι και δεν θεωρούμε ότι η ΕΕ είναι μονόδρομος, όποια πορεία και αν ακολουθήσει μελλοντικά. Επιθυμούμε μια σχετική ολοκληρωμένη ΕΕ, με κοινωνικό προσανατολισμό, στοιχεία που ως ένα βαθμό φαίνονταν να συνυπάρχουν αν και όχι να επικρατούν επί προεδρίας Ντελόρ π.χ. Πιστεύουμε ότι στην παρούσα παγκόσμια κατάσταση, μια μικρή χώρα δεν έχει επαρκή ανεξαρτησία κίνησης αντίθετης με τα νεύματα των αγορών, χωρίς έκθεση σε εξωτερικές απειλές και εκβιασμούς γεωπολιτικού τύπου. Πόσο μάλλον που σήμερα η χώρα βρίσκεται στο κέντρο διεθνών παιγνίων οικονομικο-γεωπολιτικής ισχύος που την ξεπερνούν και που ελάχιστα καταλαβαίνει. Με τα σενάρια εξωγενούς προσαρμογής της οικονομίας μας, μελετήσαμε δυνατότητες παραμονής σε τροχιά σύγκλισης με τα κύρια ευρωπαϊκά ρεύματα, ώστε να αποτραπεί το πιθανότατο ενδεχόμενο χρησιμοποίησής μας για πυροδότηση ανεξέλεγκτης διάλυσης της ευρωζώνης. Αυτή είναι μόνο η μια πλευρά του κινδύνου

και του εν εξελίξει στρατηγικού παιγνίου. Η άλλη είναι ότι η χώρα πιέζεται από τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, ιδίως την Γερμανία, για να επωμισθεί το μεγαλύτερο μέρος του βάρους, με παράλληλη ελάφρυνση των ευρωπαϊκών τραπεζών.

Επιμείνουμε στις εξωγενείς διορθώσεις, και μάλιστα σε ορισμένες απ' αυτές, όχι στο σύνολό τους (π.χ. δεν εξετάσαμε την δυνατότητα λογιστικού ελέγχου του χρέους που θα αποδείκνυε ότι για ένα μέρος του δεν συντρέχει λόγος αποπληρωμής, ή συντρέχουν λόγοι αποζημιώσεων, είτε τον έλεγχο αυτών που παράνομα έβγαλαν χρήματα από την χώρα, όχι επειδή τις αρνούμαστε, κάθε άλλο), είναι ότι ικανοποιούν δύο κριτήρια: χρόνου και μεγέθους. Το πρώτο είναι να φέρουν σχετικά ή/και πολύ γρήγορα αποτελέσματα κάτι πολύ κρίσιμο στην παρούσα κατάσταση. Το δεύτερο είναι να έχουν το αναγκαίο μέγεθος για να επιτρέψουν στην χώρα να παραμείνει εντός των ευρωπαϊκών εξελίξεων, χωρίς να ξεπουλήσει την δημόσια περιουσία της σε τιμές πολύ κάτω της αξίας, ούτε να χάσει την εθνική της ταυτότητα και την δυνατότητα να παραμείνει υποκείμενο θετικών πολιτικών εξελίξεων στο εσωτερικό και εξωτερικό της. Συνδυάζουμε την απώλεια εθνικής ταυτότητας, με ραγδαία οικονομική επιδείνωση και πολύ ψηλά ποσοστά ανεργίας και στην συνέχεια με παρατεταμένη στασιμότητα, δηλ. με την οικονομική εξέλιξη που μας επιφυλάσσει η παρούσα οικονομική πολιτική. Αν συνεχίσουμε έτσι, το πιθανότερο είναι ότι μεγάλο μέρος της νέας γενιάς και οπωσδήποτε το πιο αξιόλογο τμήμα της θα εγκαταλείψει την χώρα στα προσεχή χρόνια, τελματώνοντάς την. Επιπλέον, θα υπάρχει εισροή μεταναστών ελάχιστης εξειδίκευσης και αμοιβής, ανύπαρκτης πολιτισμικής σχέσης με την χώρα (αντίθετα με τους μετά το 1990 αφομοιώσιμους), με αποτέλεσμα να υπονομευθεί ποικιλότροπα η συνοχή της και σε βάθος χρόνου να υποστεί χειρότερες καταστροφές από τις ανατολικές χώρες μετά το 1990.

Σε μια τέτοια περίπτωση, η χώρα θα συνέχιζε να κυβερνάται ουσιαστικά ολιγαρχικά, ενδεχομένως και τυπικά, από τους απογόνους αυτών που μας έφεραν στην παρούσα κατάντια. Προφανώς, δεν θα είχε την οποιαδήποτε δυνατότητα προοδευτικής επίδρασης στο εσωτερικό ή/και το εξωτερικό της. Σκεφτείτε την κατάντια χωρών και πολιτικών ηγεσιών σε Βουλγαρία-Ρουμανία και πιθανώς διπλασιάστε την. Οφείλουμε να αποτρέψουμε την πορεία διάλυσης και εκτιμάμε ότι είναι κρίσιμη η βοήθεια από τους εξωγενείς παράγοντες που αναπτύξαμε. Ας μην γελιόμαστε βέβαια. Όσο και αν συνδράμουν αυτοί, ούτε καν να συντηρηθούμε δεν μπορούμε, αν παράλληλα δεν αναγεννηθούμε ριζικά. Αλλά οι ενδογενείς αναγεννήσεις ή επαναστάσεις, απαιτούν χρόνο. Χρόνο να προετοιμαστούν, να επιχειρηθούν και επικρατήσουν και σίγουρα πολύ χρόνο για να δώσουν τους καρπούς τους. Έχουμε τον αναγκαίο χρόνο για να την ενδογενή βελτίωση και αναγέννηση; Μάλλον όχι. Αυτή την στιγμή εξελίσσεται ένα διπλό παίγνιο οικονομικό αρχικά σε επίπεδο ΕΕ/ ευρωζώνης και γεωπολιτικο-πολεμικό στον ευρύτερο χώρο της Μέσης Ανατολής. Στο επίπεδο της ευρωζώνης, δύο

κυρίαρχες στρατηγικές αντιπαρατίθενται. Η στρατηγική των αγορών (το απελευθερωμένο χρήμα στα χέρια λίγων επενδυτικών τραπεζών, κεφαλαίων αντιστάθμισης κινδύνων, εταιρειών διαχείρισης ιδιωτικού πλούτου και πάμπλουτων ιδιωτών) και η στρατηγική του συντηρητικού γερμανογαλλικού πυρήνα. Υπνώτουςα παραμένει μια προοδευτική τρίτη στην οποία στηρίζουμε τις ελπίδες μας. Η στρατηγική των αγορών συνυφασμένη με τον αγγλοσαξωνοεβραϊκό κόσμο, επιθυμεί την διάλυση της ευρωζώνης, ως παράγοντα δύναμει διάσπασης και αποδυνάμωσης της «αυτοκρατορίας του χρήματος», της μετεξέλιξης με άλλα λόγια του νεοφιλελευθερισμού και της παγκοσμιοποίησης. Μετεξέλιξη που θα διαχειριστεί μια παρατεταμένη περίοδο οικονομικής καχεξίας και πτώσης, που δύσκολα θα νομιμοποιηθεί πολιτικά ιδιαίτερα στις πιο πληττόμενες χώρες (π.χ. του ευρωπαϊκού Νότου) και επομένως θα συσχετισθεί με δικτατορική εκτροπή ή πόλεμο. Εναλλακτικά μπορεί να συμβιβαστεί με διατήρηση της ευρωζώνης, υπό την προϋπόθεση ότι οι πολιτικές που θα επιδιώκονται στο εσωτερικό της θα είναι αμετάκλητα φιλικές προς τις αγορές (προσοχή αμετάκλητα όχι υποκείμενες σε συγκυριακές αλλαγές ακολουθώντας το πρόσημο των κυριαρχουσών πολιτικών δυνάμεων κάθε φορά, αφού λόγω μεγέθους η ευρωζώνη ή η ΕΕ, έχουν δυνατότητα να δράσουν επιτυχώς εναντίον των αγορών).

Τα μέτρα της 9ης Δεκεμβρίου, με την απαγόρευση δημιουργίας υπερβολικών ελλειμμάτων, με την διακήρυξη ότι το ελληνικό κούρεμα είναι απολύτως εξαιρετικό κ.λπ., είναι πολύ πιθανό να κινούνται προς την επιθυμητή προς τις αγορές κατεύθυνση. Τότε, το υπερσυγκεντρωμένο χρήμα μπορεί να αναστείλει (οριακά να ματαιώσει) την κατά της ευρωζώνης επίθεσή του. Όμως δεν εφesuχάζει. Αντιλαμβάνεται το ενδεχόμενο μεταβολής των παραπάνω πολιτικών υπό την πίεση πολιτικών εξελίξεων και κοινωνικών διεργασιών. Αντιμέτωπο με μια ενοποιημένη πολιτικά δημοκρατική ευρωζώνη αντιλαμβάνεται ότι θα πρέπει να συμβιβαστεί μαζί της ή να υποστεί στρατηγική ήττα. Έτσι, αν και μπορεί να συμβιβαστεί με την ανάδυση ενός νέου mega-μετακράτους, της ευρωχώρας, είτε λόγω ότι ακολουθεί φιλικές προς αυτό κατευθύνσεις, είτε λόγω φόβου κατακλυσμικών εξελίξεων από μια ανεξέλεγκτη διάσπαση-διάλυσή της, παρ' όλα αυτά, το αντιλαμβάνεται ως στρατηγικό αντίπαλό του. Γνωρίζει εκ πείρας ότι η ανάδυση πολλών πολιτικών κέντρων ισχύος αναγκαστικά ανταγωνιστικών (όχι υποχρεωτικά στρατιωτικά), θα σημάνει την σταδιακή υποταγή του στην πολιτική ισχύ τους, μέσω εγκλωβισμού του σε σύνορα, με αντιστροφή της 50χρονης τάσης απομάκρυνσης εμποδίων και αφαίρεσης συνόρων που το κατέστησαν κυρίαρχο. Επομένως απεύχεται μια τέτοια εξέλιξη και θα κάνει ό,τι μπορεί να την εμποδίσει, ανεξαρτήτως των τακτικών κινήσεών του. Η στρατηγική συμμαχία του με τον αγγλοσαξωνικό κόσμο γίνεται υπό τον όρο της απόλυτης επικράτησης στο εσωτερικό του, δηλ. με την δημοκρατία οριστικά ανήμπορη να το ανταγωνιστεί και τις διάφορες πολιτικές-στρατιωτικό-οικονομικές μορφές του αγγλοσαξωνικού κόσμου (κράτη των ΗΠΑ, ΗΒ, Καναδάς,

Αυστραλία, NATO, ΣΕΑΤΟ, ΔΝΤ, ΠΤ κ.λπ.) διαβρωμένες απ' αυτό, και στην διάθεσή του αμετάκλητα.

Αργά ή γρήγορα και μάλλον γρήγορα, πιθανώς μέσω πολέμου στο Ιράν,⁸ το υπερσυσσωρευμένο χρήμα θα σπρώξει την ευρωζώνη στην διάλυση και θα ανταμείψει την αγγλοσαξωνική δομή με τεράστιες εισροές κεφαλαίων στο εσωτερικό της ώστε να μην οδηγηθεί άμεσα σε αντιδημοκρατικά μέτρα, τώρα που ακόμα έχει ανάγκη την λαϊκή υποστήριξη σε ΗΠΑ και ΗΒ. Εισροές που θα επιτρέψουν και κατ' επίφαση αναλαμπή ανάπτυξης, θα καλύψουν προσωρινά τα πάσης φύσης χρέη ιδιωτικά, τραπεζικά και δημόσια, που αλλιώς θα είχαν συντρίψει την οικονομία των αγγλοσαξωνικών χωρών. Είναι αποκαλυπτικό, ότι το αμερικανικό Δημόσιο συνεχίζει να δανείζεται με ελάχιστα επιτόκια και το ΗΒ παρ' ότι συγκρούστηκε μετωπικά με τα υπόλοιπα 26 κράτη της ΕΕ δεν έχει υποστεί ούτε αμυχή μέχρις τώρα. Βέβαια δεν το προστατεύει το αμελητέο βάρος της πραγματικής οικονομίας του ΗΒ, αλλά το Σίτυ του Λονδίνου, που για χάρη του έγινε η σύγκρουση κατά ρητή δήλωση του Κάμερον, η πραγματική καρδιά του ανεξαρτητοποιημένου χρηματιστικού κεφαλαίου. Εξίσου αποκαλυπτικά παρά τις διαβεβαιώσεις της ΕΕ της 9ης Δεκεμβρίου, συνεχίζεται η επίθεση εναντίον των ευάλωτων χωρών. Επομένως είτε μέσω επιδείνωσης των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των υπό πτώχευση χωρών της ΕΕ, είτε μέσω χειροτέρευσης της κατάστασής τους λόγω π.χ. πολεμικών γεγονότων με το Ιράν (από το οποίο προμηθεύονται μέγα μέρος του πετρελαίου τους), να προκληθεί η αρχή της κατάρρευσης της ευρωζώνης, με την αποχώρηση ή εκδίωξη π.χ. της Ελλάδας. Έτσι, θα οδηγηθεί προς το τέλος του ο επιδιωκόμενος συμβιβασμός από μέρους του γερμανογαλλικού πυρήνα με το διεθνές κεφάλαιο (που επιδιώκει την διασφάλιση του με μετακύλιση των χρεών στις λαϊκές τάξεις, με περαιτέρω ενδυνάμωση της κυριαρχίας του, και με διατήρηση της κυρίαρχης θέσης του στο παγκόσμιο πολιτικό σύστημα). Συμβιβασμός που στηρίζεται στην σύμπλευση του συντηρητικού γερμανογαλλικού πυρήνα που επιδιώκει την ενίσχυση του ευρώ, την μετατροπή του ολοένα και παραπάνω σε κυρίαρχο αποθεματικό, με στόχο την προσέλκυση κεφαλαίων και την ανάδυση σε παγκόσμια πολιτική δύναμη. Επιδιώκοντας την προσέλκυσή του, επί του παρόντος, αδέσποτου ή φίλα προσκειμένου προς τον αγγλοσαξωνικό κόσμο διε-

8. Μια κλιμάκωση γεγονότων στο Ιράν, αρχίζοντας από ένα αυξανόμενο αποπνικτικό οικονομικό αποκλεισμό, προχωρώντας σε σαμποτάζ, προβοκάτσιες και τελειώνοντας με πολεμικές επιχειρήσεις, ή/και πλήρη πόλεμο, θα εκτοξεύσει αρχικά την τιμή του πετρελαίου στα ύψη, και θα καταρρακώσει της ευάλωτες οικονομίες της μεσογειακής Ευρώπης. Το επόμενο βήμα, η αποχώρηση ή αποπομπή μιας χώρας όπως η Ελλάδα από το ευρώ είναι κοντά. Το μεγάλο πλεονέκτημα, αυτού του τρόπου διάλυσης της ευρωζώνης, είναι ότι δύσκολα θα κατηγορηθούν οι τράπεζες και οι ολιγαρχικές πολιτικές. Το βάρος θα το φορτωθεί το Ιράν, το Ισλάμ, ο άξονας του κακού, η διεθνής τρομοκρατία και το κακό συναπάντημα, διευκολύνοντας εξαιρετικά το πέρασμα αυτής της πολιτικής.

θνούς κεφαλαίου, υποκύπτει σε μεγάλο βαθμό στις επιθυμίες του, επιβάλλοντας παντού σκληρή λιτότητα, ελπίζοντας ότι σε περίπτωση γεωπολιτικής ανάδειξής του, θα επιτύχει ευνοϊκότερη για τον ίδιο στρατηγική συμμαχία με το διεθνές κεφάλαιο, κατ' ανάλογο τρόπο με αυτό που πέτυχε ο αγγλοσαξωνικός κόσμος, μετά το 1850 (αρχικά η Αγγλία, στην συνέχεια οι ΗΠΑ και πιο πρόσφατα και οι δύο). Έτσι ελπίζει να ηγεμονεύσει, εκπληρώνοντας τα πολλάκις κουρελιασμένα αυτοκρατορικά όνειρα Γερμανίας και Γαλλίας.

Είναι όμως πολλές οι ενδείξεις, ότι η εύθραυστη αυτή συμμαχία βαδίζει προς το τέλος της. Είτε θα υπάρξει πλήρης υποταγή του γερμανογαλλικού πυρήνα, είτε σύγκρουση. Την υποταγή θα διευκολύνει ένας κοινός εχθρός, το Ιράν π.χ. και οι σύμμαχοι του. Στην πορεία της σύγκρουσης, ο γερμανογαλλικός πυρήνας θα αποδεχθεί κουτσούρεμα των προσδοκιών του, αρχικά μέσω εξόδου μερικών χωρών από το ευρώ και σε δεύτερη φάση μέσω της διάσπασής του. Μπορεί τότε να δημιουργηθεί μια συνεκτικότερη, αλλά ασήμαντη διεθνώς νέα γερμανική ζώνη, που θα συνεχίσει να φιλοξενεί τα απομεινάρια των γερμανικών φιλοδοξιών, πολύ πιο ευάλωτη στις πιέσεις του διεθνούς κεφαλαίου και χωρίς στρατηγική ισχύ. Προς στιγμή ο γερμανογαλλικός άξονας φαίνεται να έχει περιορισμένη αίσθηση των σκοπών του διεθνούς χρήματος, ή να ελπίζει ότι εξευμενίζοντάς το θα το κατευθύνει προς τον σκοπό του. Λόγω και της συγκυρίας (κυριαρχείται σήμερα από συντηρητικές δυνάμεις), το πράγμα μπερδεύεται περισσότερο γιατί οι στόχοι του χρήματος και των Γερμανογάλλων συντηρητικών, δείχνουν κοινοί για μεγάλο διάστημα, αν και δεν ταυτίζονται. Αλλά οι συνεχείς απογοητεύσεις που εισπράττουν, παρά τις επανειλημμένες συσκέψεις κορυφής προς εφησύχηση του διεθνούς κεφαλαίου, η επιδεινούμενη κρίση του ευρώ και της ΕΕ και η άνοδος πιο ριζοσπαστικών δυνάμεων, μπορεί να αφυπνίσει την αντιπαλότητα της ΕΕ με το διεθνές κεφάλαιο και εκεί ακριβώς στηρίζουμε και αρκετές ελπίδες για την δική μας σωτηρία.

Ο στόχος μας πρέπει να είναι α) να είμαστε εκεί αρωγοί σε (και ευεργετούμενοι από) μια τέτοια προσπάθεια και β) να μην έχουμε οδηγήσει με πράξεις ή παραλείψεις μας στην διάλυση των όποιων προοπτικών επίτευξης. Δυστυχώς μέχρι σήμερα ποικιλότροπα συμβάλαμε στο ξεχαρβάλωμα. Ένας από τους βασικούς τρόπους που το πετύχαμε, ήταν το κατά Στρατόνικο βαρβαρικό στοιχείο του «μη δύνασθαι λέγειν την ου συλλαβήν», με τυφλή αποδοχή της όποιας πρότασης, χωρίς ελάχιστη εξέταση της βιωσιμότητάς της, των αντοχών της κοινωνίας, των αναγκαίων χρόνων προσαρμογής, ή με επαύξηση των απαιτήσεων της τρόικας, υπό την επίδραση συντεχνιακών συμφερόντων, ξένου δακτύλου κ.λπ. Ουδέποτε διαπραγματευτήκαμε, ουδέποτε προσπαθήσαμε να σχηματίσουμε συμμαχίες των πληττομένων, ή των δημοκρατικών και προοδευτικών.

Αναπτύξαμε το ευρύτερο παίγνιο γύρω από το ευρώ για να καταλάβουμε καλύτερα τις προοπτικές μας και να προσπαθήσουμε να τις συσχετίσουμε με τις δικές μας εξωγενείς και ενδογενείς βελτιώσεις. Το εν εξελίξει παίγνιο, βρίσκει

ομοφωνούντα επί του παρόντος τον γερμανικό πυρήνα και το διεθνές κεφάλαιο στην απαίτηση επιβολής σκληρότερης λιτότητας, το μεν ελπίζοντας ότι αργά ή γρήγορα η χώρα θα καταρρεύσει και εγκαταλείψει το ευρώ, ανοίγοντας την κερκόπορτα για διάλυση ή διάσπασή του, ο δε ελπίζοντας ότι συμμορφούμενος με τις υποδείξεις του κεφαλαίου θα το προσελκύσει μόνιμα. Παράλληλα, μη αναλαμβάνοντας κανένα μερίδιο του βάρους προσαρμογής Ελλάδας και Νότιας Ευρώπης, μη επιβαρύνοντας τους εκλογείς του, ελπίζει να συνεχίζουν να τον υποστηρίζουν έναντι προοδευτικότερων εξελίξεων.

Παραμένει ασαφές αν ο γερμανογαλλικός πυρήνας, επιθυμεί την υπό όρους έξοδο της Ελλάδας (και άλλων) από το ευρώ, ή μπλοφάρει και πιέζει. Πιθανά ορισμένοι στο εσωτερικό του σκόπιμα, από αφέλεια, ή/και από ανόητες θεωρίες περί τιμωρίας του αμαρτωλού Νότου, περί αφαίρεσης του γαγγραινισμένου άκρου, να επιθυμούν ή ανεχτούν την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ. Όμως περισσότεροι αντιλαμβάνονται αυτόν το νομισματικό Ρουβίκωνα και δεν επιθυμούν να τον διαβούν. Σκοπός μας είναι να συναλλαγούμε μαζί τους, υποδεικνύοντας τους κινδύνους από την έξοδο της χώρας από το ευρώ, απειλώντας με αντίποινα (π.χ. γερμανικές αποζημιώσεις, νέες γεωπολιτικές συμμαχίες), υποδεικνύοντας τα οφέλη (π.χ. από πιθανά κοιτάσματα), εξηγώντας ότι δεν υπάρχουν άλλα περιθώρια περικοπών στην χώρα χωρίς ανώμαλες εξελίξεις και απαιτώντας να αναλάβουν μέσω ενός σχεδίου Μάρσαλ, το μερίδιο ευθύνης τους για την σωτηρία της χώρας και του ευρώ. Εκεί στοχεύει το άρθρο μας: να υποδείξει οδούς, άμεσης άρα εξωγενούς ανάταξης της οικονομίας μας, για να μην πυροδοτηθούν καταστροφικές, από άλλους σκόπιμες και άλλους αστόχαστες εξελίξεις. Βέβαια, ακόμα και αν συντρέξουν οι ευκαιρίες μέσα από εξωγενείς βελτιώσεις με παράλληλη παραμονή μας στο ευρώ και ακόμα και αν η ΕΕ βρει ένα μεταρρυθμιστικό παραγωγικό προσανατολισμό προσανατολιζόμενη στο εσωτερικό της, η χώρα με την παρούσα κοινωνικό-οικονομικο-πολιτική δομή, δεν θα επιβιώσει. Παράλληλα, επομένως με επιδίωξη εξωτερικής στήριξης και συμμαχιών, πρέπει να επιχειρηθούν σειρά επαναστατικών εσωτερικών μεταβολών.

Λίγο πριν από την ναυμαχία της Σαλαμίνας η Αθήνα είχε την καλή τύχη να ανακαλύψει ένα πλούσιο κοιτάσμα αργύρου στο Λαύριο. Αυτό επέτρεψε στους Αθηναίους, μετά από πρόταση του Θεμιστοκλή, να ναυπηγήσουν τον στόλο, με τον οποίο νίκησαν τους Πέρσες. Η αντίθετη πρόταση ήταν να διανεμηθούν τάλαντα στους πολίτες (Πόρσε, Τζακούζι, Πάκο Ραμπάν). Σωστά μιλάμε για την εσωτερική υπεροχή της Ελλάδας έναντι της αυτοκρατορικής Περσίας, που της επέτρεψε να αποκρούσει την εισβολή. Αν όμως αγαθή τύχη και καλή διαχείριση δεν συνέδραμαν, είναι αμφίβολο αν η Ελλάδα θα επιζούσε. Εκεί ακριβώς στοχεύσαμε και εμείς. Να δούμε τι μπορεί να κάνει η τύχη για μας, αναλαμβάνοντας βέβαια την καλή διαχείρισή της. Συν Αθηνά και χείρα κίνει...